

EUROOPA OMBUDSMAN

Euroopa Ombudsman uurib Euroopa Liidu institutsioonide, organite ja asutuste tegevuses aset leidnud haldusomavoli juhtumeid, tegutsedes kas omal algatusel või ELi kodanike esitatud kaebuste alusel. Ombudsmani valib Euroopa Parlament ja tema ametiaeg vastab parlamendi koosseisu ametiajale.

ÕIGUSLIK ALUS

Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 20, 24 ja 228 ning Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 43.

Ombudsmani ametijuhendit ja ülesandeid on täpsustatud (pärast komisjoni arvamuse küsimist ja nõukogu heakskiidul) vastu võetud Euroopa Parlamendi 9. märtsi 1994. aasta otsuses (EÜT L 113, 4.5.1994, lk 15), mida on muudetud parlamendi 14. märtsi 2002. aasta otsusega (EÜT L 92, 9.4.2002, lk 13) ja parlamendi 18. juuni 2008. aasta otsusega (ELT L 189, 17.7.2008, lk 25). Ombudsman võttis seejärel ise vastu selle otsuse rakendussätteid. Ombudsmani valimise ja ametist tagandamise kord on aga sätestatud parlamendi kodukorra artiklites 219–221.

EESMÄRGID

Maastrichti lepinguga (1992) loodud Euroopa Ombudsmani ametikoha eesmärk on

- parandada kodanike kaitset ühenduse institutsioonide, organite ja asutuste haldusomavoli eest ning
- suurendada sel viisil ELi institutsioonide otsustusprotsessi ja haldustegevuse avatust ning demokraatlikku kontrolli.

A. Ametijuhend

1. Valimine

a. Nõuded

Ombudsman

- peab vastama oma riigi kõrgeimas kohtuasutuses töötamiseks vajalikele nõuetele või omama ombudsmani kohustuste nõuetekohaseks täitmiseks vajalikku pädevust ja kogemust;
- peab täielikult tagama oma sõltumatuse.

b. Ametisse nimetamise kord

Euroopa Parlamendi president esitab parlamendi ametiaja alguses või pärast eelmise ombudsmani surma, tagasiastumist või ametist vabastamist üleskutse kandidaatide esitamiseks ombudsmani ametikohale ning määrab kindlaks kandidaatide ülesseadmise tähtaja. Ühte kandidaati peab toetama vähemalt 40 Euroopa Parlamendi liiget, kelle hulgas peab olema vähemalt kahe liikmesriigi kodanikke. Ombudsmani ameti kandidaadid esitatakse parlamendi petitsioonikomisjonile, kes kaalub nende vastuvõetavust. Petitsioonikomisjon võib taotleda kandidaatide ärakuulamist. Seejärel esitatakse sobivate kandidaatide nimekiri parlamendile hääletuseks. Ombudsman valitakse antud häälte enamusega.

2. Mandaat

a. Ametiaeg

Ombudsmani valib Euroopa Parlament pärast Euroopa Parlamendi valimisi ja parlamendiga samaks ametiajaks. Ombudsmani võib tagasi valida.

b. Kohustused

Ombudsman

- peab olema oma kohustuste täitmisel täiesti sõltumatu ning tegutsema liidu ja selle kodanike huvides;
- ei tohi oma kohustuste täitmisel taotleda ega võtta vastu juhiseid üheltki valitsuselt, institutsioonilt, organilt, asutuselt ega üksuselt;
- peab hoiduma igasugusest tegevusest, mis ei ole kooskõlas tema kohustuste olemusega;
- ei tohi täita muid poliitilisi ega haldusülesandeid ega töötada ühelgi teisel tasustataval või mittetasustataval ametikohal.

3. Ametist tagandamine

Ombudsmani võib parlamendi taotlusel ametist tagandada Euroopa Liidu Kohus, kui ombudsman ei vasta enam oma ametikohustuste täitmiseks vajalikele tingimustele või kui ta on süüdi rängas eksimuses.

B. Roll

1. Kohaldamisala

Ombudsman käsitleb haldusomavoli juhtumeid Euroopa Liidu institutsioonide, organite, asutuste ja ametite tegevuses.

a. Ombudsman võib kindlaks teha haldusomavoli, kui asutus ei järgi oma tegevuses

- põhiõigusi,
- õigusnorme või -põhimõtteid,
- hea halduse põhimõtteid.

Euroopa Ombudsmani uurimised hõlmavad peamiselt järgmisi aspekte:

- läbipaistvus ja vastutus,

- teeninduskultuur,
- menetlusõiguste järgimine,
- kaalutusõiguse nõuetekohane kasutamine,
- põhiõiguste järgimine,
- töötajate töölevõtmine,
- ELi personaalküsimuste hea haldamine,
- usaldusväärne finantsjuhtimine,
- eetika,
- üldsuse kaasamine ELi otsuste tegemisse.

Igal aastal on umbes kolmandik Euroopa Ombudsmani uurimistest seotud teabe andmisest keeldumise juhtumitega.

b. Erandid

Ombudsmani pädevusse ei kuulu järgmised asjad:

- Euroopa Liidu Kohtu ja Üldkohtu tegevus õigusemõistmisel. Ombudsman uurib vaid Euroopa Liidu Kohtu tegevust, mis ei ole seotud õigusemõistmisega (näiteks pakkumismenetlused, lepingud ja personaliküsimused);
- kohalike, piirkondlike või riiklike asutuste vastu esitatud kaebused, isegi kui need kaebused puudutavad Euroopa Liiduga seotud küsimusi;
- riiklike kohtute või ombudsmanide tegevus – Euroopa Ombudsman ei ole organ, kuhu pöörduda kaebustega nimetatud asutuste tehtud otsuste kohta;
- juhtumid, mis ei ole eelnevalt läbinud asjaomaste asutuste ettenähtud haldusmenetlust;
- konkreetsete ELi ametnike kohta esitatud kaebused, mis puudutavad ametniku käitumist.

2. Menetlemiseks edastatud

Ombudsman korraldab vastavalt oma ametikohustustele uurimisi, mida ta peab põhjendatuks, kas omal algatusel või kaebuse alusel, mille võivad esitada kõik ELi kodanikud või mõnes liikmesriigis elavad või seal registrijärgset asukohta omavad füüsilised või juriidilised isikud kas otse või mõne Euroopa Parlamendi liikme kaudu, välja arvatud juhul, kui väidetavaid juhtumeid käsitletakse või on käsitletud kohtumenetluses.

3. Uurimisvolitused

Ombudsman võib nõuda teavet:

- institutsioonidelt ja organitelt, kes on kohustatud seda nõuet täitma ja võimaldama ombudsmanile juurdepääsu asjaomastele dokumentidele, välja arvatud nõuetekohaselt põhjendatud saladuse hoidmise kohustuse korral;

- institutsioonide ja organite ametnikelt ja muudelt teenistujatelt, kes peavad ombudsmani nõudel andma tunnistusi, jäädes siiski seotuks ametialaduse hoidmise kohustusega;
- liikmesriikide ametiasutustelt, mis peavad teavet andma, juhul kui selle avaldamine ei ole seaduse või eeskirjadega keelatud; kuid isegi sellisel juhul võib ombudsman teabe saada, kui ta kohustub seda mitte avalikustama.

Kui ombudsman ei saa soovitud abi, teavitab ta sellest Euroopa Parlamenti, kes võtab sobivad meetmed. Ombudsman võib ka teha koostööd oma ametikaaslastega liikmesriikides, järgides seejuures liikmesriikide õigusakte. Kui aga ombudsman leiab, et juhtum kuulub kriminaalõiguse valdkonda, teavitab ta sellest viivitamata pädevaid siseriiklikke asutusi ja Euroopa Pettustevastast Ametit (OLAF). Juhul kui see on asjakohane, võib ombudsman teavitada ka ELi institutsiooni, mille alluvusse asjaomane ametnik või teenistuja kuulub.

4. Uurimiste tulemused

Ombudsman konsulteerib võimaluste piires asjaomase institutsiooni või organiga, et leida kaebuse esitajat rahuldav lahendus. Kui ombudsman tuvastab haldusomavoli juhtumi, esitab ta oma soovitused asjaomasele institutsioonile või organile, kellel on kolm kuud aega, et ombudsmanile oma arvamus esitada. Kui institutsioon ei nõustu esitatud soovitustega, võib ombudsman koostada eriaruande Euroopa Parlamendile. Parlament võib vastuseks ombudsmani eriaruandele koostada raporti. Lõpuks teavitab ombudsman kaebuse esitanud isikut uurimise tulemusest, asjaomase institutsiooni või organi arvamusel ja oma soovitustest.

C. Ombudsmani büroo

Ombudsmani abistab sekretariaat, mille personali suhtes kohaldatakse Euroopa avaliku teenistuse eeskirju. Sekretariaadi juhi nimetab ametisse ombudsman.

D. Tegevus

Esimene ombudsman Jacob Söderman oli ametis kaks ametiaega 1995. aasta juulist kuni 31. märtsini 2003. Tema ametiajal (2001. aastal) kiitis Euroopa Parlament heaks hea haldustava eeskirja. See eeskiri on menetluskord, milles võetakse arvesse Euroopa Kohtu kohtupraktikas sisalduvaid Euroopa haldusõiguse põhimõtteid ning lähtutakse ka liikmesriikide õigusaktidest. Ombudsman kasutab seda, kui ta uurib, kas tegemist on olnud haldusomavoliga, tuginedes seega eeskirja sätetele kontrolli teostaja rollis. Hea haldustava eeskirja kasutavad juhendi ja vahendina lisaks ka ELi ametnikud ning sellega edendatakse kõrgemaid haldusalaseid standardeid.

Nikiforos Diamandouros oli Euroopa Ombudsman 2003. aasta aprillist kuni 14. märtsini 2013, mil ta teatas, et astub tagasi alates 1. oktoobrist 2013. Ombudsman esitas 11. juulil 2006 ettepaneku muuta tema ametijuhendit. Petitsioonikomisjon, Euroopa Parlament ja nõukogu toetasid seda ettepanekut. Ametijuhendit muudeti, et tugevdada ombudsmani rolli ja muuta seda selgemaks, näiteks dokumentidele juurdepääsu ja OLAFi teavitamise seisukohast, juhul kui juhtum võib kuuluda OLAFi pädevusse.

1. oktoobril 2013 sai Euroopa Ombudsmaniks endine Iirimaa ombudsman Emily O'Reilly, kes valiti sellesse ametisse 2013. aasta juuli osaistungjärgul. Ta muutis ombudsmani rolli nähtavamaks, keskendudes küsimustele, mis on kodanike

tähelepanu keskpunktis, näiteks lobitöö, eksperdirühmade ja ELi ametite (Euroopa Piiri- ja Rannikuvalve Amet ehk Frontex) tegevuse ning rahvusvaheliste läbirääkimiste (Atlandi-ülene kaubandus- ja investeerimispartnerlus) läbipaistvamaks muutmine, samuti rikkumisest teatamise ja Euroopa kodanikualgatuse eeskirjade parandamine. Pärast 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimisi kinnitati ta uuesti ametisse viieaastaseks ametiajaks ja ta lubas jätkata strateegia „Eesmärgid aastani 2019” elluviimist, keskendudes mõjule, asjakohasusele ja nähtavusele.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Kuigi Euroopa Ombudsman on oma ametikohustuste täitmisel täiesti sõltumatu, on ta parlamentaarne ombudsman. Seetõttu on Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 228 paigutatud 1. peatüki jakku, mis käsitleb Euroopa Parlamenti. Ombudsman on väga tihedalt seotud parlamendiga, kellel on ainupädevus teda ametisse valida ja kes saab taotleda Euroopa Liidu Kohtult tema ametist tagandamist, määrab kindlaks tema ametijuhendi, abistab teda uurimiste läbiviimisel ja saab temalt aruandeid. Parlamendi kodukorra alusel (artikkel 220) koostab petitsioonikomisjon igal aastal ombudsmani tegevust kajastava aastaaruande kohta raporti. Petitsioonikomisjon on oma raportites korduvalt rõhutanud, et ELi institutsioonid peaksid Euroopa Ombudsmaniga liidu läbipaistvuse ja vastutuse suurendamise nimel igakülgset koostööd tegema, eelkõige viies ellu ombudsmani antud soovitusi.

Ina Sokolska / Ottavio Marzocchi
10/2018

